

Cigarerne fra Thisted slog ikke igennem

Derfor måtte F. C. Bendixsens Tobaksfabrik nøjes med det lokale salg, indtil den i 1910 flyttede cigarrulningen til København

Chr. P. Fogtmann

Bendixsens Tobaksfabrik var for hundrede år siden Thistedes største industrivirksomhed, men ændrede forbrugsvaner med hensyn til at røge eller tygge tobak førte trinvis produktionen til København. Den engang meget imponerende fabrik ligger stadig i Skovgade, hvor tre generationer Bendixsen nåede at virke.

I nutiden har Thisted og det øvrige Thy megen industri, der kan afsætte produktionen landet over og verden rundt, men det lå anderledes for 100 og 150 år siden, da hovedparten af al produktion foregik og blev afsat lokalt. Omkring århundredskiftet skete en centralisering i og nær København, og den blev anledning til, at Thisted mistede sin engang største industrivirksomhed: F. C. Bendixsens Tobaksfabrik, som virkede i Thisted fra 1834 til 1959 - de sidste årtier i stadig tilbagegang.

F. C. Bendixen – fabrikant, konsul, Ridder af Dannebrog og spansk adelsmand.

I 1828 kom en ung forretningsmand, F. C. Bendixsen, fra Randers til Thisted. Han var født i 1803, tog eksamen fra Randers Latinskole og blev derefter handelsuddannet i firmaet von Mähren i Helsingør. Han har sandsynligvis giftet sig ind i chefens familie, for hans hustru Mariane Augusta, som døde i 1848, var født Mähren. Det er tænkeligt, at det var Aggertangens gennembrud i 1826, der vendte hans opmærksomhed mod Thisted.

Købmand H. D. Lützhöft, som F. C. Bendixsen fik kompagniskab med, var thybo, søn af byfoged Jes Lützhöft i Thisted. Hans hustru blev Marie Elisabeth Bendixsen, uden tvivl F. C. Bendixsens søster, så de to kompagnoner har været svogre. Deres fælles forretning i hørkram (kolonialvarer) lå Vestergade 1 - på det matrikelnummer, der langt senere blev hjemsted for Landmandshotellet, Vestergades Brugsforening og i dag Kvickly.

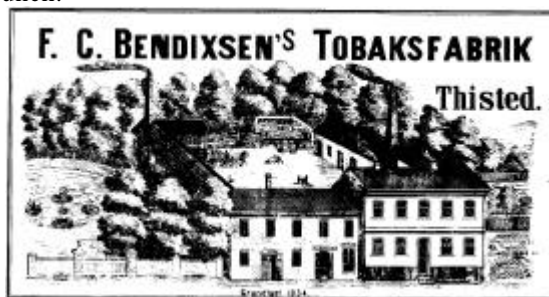
Den 1. oktober 1832 meddelte Bendixsen og Lützhöft i Thisted Amts Avis, at de "efter venskabelig overenskomst" havde ophævet samarbejdet. Lützhöft førte forretningen videre, men flyttede den senere til Østergade og blev endnu senere proprietær på Tandrup.

F. C. Bendixsen startede i 1832 ny forretning i Vestergade "over for kirkens indgang". Denne forretningsplacering er ikke fundet med sikkerhed, men meget tyder på, at den har ligget på hjørnet af Amtsstræde, hvor der i dag er materialhandel.

Den 22. december averteredes åbning "af mit tidligere anmeldte etablissement hersteds" og anbefaler sig med alt

enhørende til urte - og hørkræmmerhandelen, "idet jeg på det bedste anbefaler mig og mit udsalg, for hvilket jeg stedse ved den billigste og reelleste behandling skal bestræbe mig for at vinde publikums yndest og at vedligeholde Deres tilfredshed, som måtte have den godhed at bære mig med Deres søgning".

Tilbuddene i andre annoncer samme dag var Mallagacitroner, capers, carry, engelsk sennep, soya, succat, syltet ingefær, vanille, husblas, confect-rosiner, krakmandler, vanille- og krydderchokolade, flint hvedemel, gl. cognac, armagnac, gl. rum, extra god gl. vin, rød vin, fransk og dansk vin, eddike, københavnsk kornbrændevin, rum og punch.

Kun få år senere startede F. C. Bendixsen sin tobaksfabrik, først ved forretningen, senere ved hans bolig i Skovgade, så nær amtsgården, at også den kom til at ligge i landsognet og dermed uden for købstadens grænser. Ved en senere ændring af næringsloven, i 1862, var placeringen forelagt i Thisted Byråd, idet F. C. Bendixsen havde forespurgt i Indenrigsministeriet, om placeringen kunne volde vanskeligheder, da hans bevilling kun hjemlede ham ret til at drive fabrikken i Thisted Kjøbstad. Kommunalbestyrelsen havde intet at erindre mod tilstanden, "når B. forpligtede sig til for sig og efterfølgende ejere at svare samtlige skatter og tyngder til Thisted Kommune som enhver anden grundejer og og skatteydende borger i købstaden".

Skovgade

F. C. Bendixsen blev en meget anset borger i byen - og længere ud. Det sidste turde fremgå af, at han blev britisk vicekonsul i 1847, siden også fransk vicekonsul, hollandsk og spansk konsul. I sidste egenskab modtog han Isabella den Katolskes orden, hvilket gjorde ham til spansk adelsmand (!), og dertil modtog han fransk guldmedalje af 1. klasse og blev herhjemme udnævnt til Ridder af Dannebrog for løsning af vanskelige opgaver under den prøjsisk-østrigske besættelse af Thisted, der fulgte af krigen i 1864.

Fra 1847 havde F. C. Bendixsen bevilling som strandingskommissionær, og han fungerede som agent for Lloyd. I 1854 var han med til at stifte Thisted Bank og blev en af dens fem direktører.

I 1850 meldes om fabrikkens omfang, at der var 11 arbejdere, som årligt leverede 75.000 pund skråtobak og en tilsvarende mængde røgtobak. I 1871 angiver Willerslevs industritælling 4 mand over 18 år, 6 mellem 13 og 18 år, 5 under 13 år. Efter Bayers Dansk Provinsindustri 1885: 6 mænd, 4 kvinder, 20 børn under 14 år. Produktionsværdi 90.000 kr., arbejdsløn 6.000 kr.

Så længe lovgivningen tillod det, var mange børn beskæftiget med det navnlig for børn usunde arbejde, og om sin barndom i firserne fortalte Carl August Styrbech i 1933: - Jeg var som dreng på Bendixsens Tobaksfabrik. Vi arbejdede fra kl. 1 til kl. 6 hver eftermiddag for 1,50 kr. om ugen, men den sidste uge i hver måned fik vi kun 50 øre. Kronen, der var trukket fra, skulle vi betale for skoleundervisning i fabrikklassen på Borgerskolen. Der var en flink lærer, men vi lærte for lidt, aldrig grammatik. På tobaksfabrikken sled man ofte hårdt i det. Jeg, der var stor og stærk, måtte ofte gøre voksen mands arbejde.

I de sidste år før sin død i 1872 havde F. C. Bendixsen god bistand af sønnen C. F. Bendixsen, som havde taget en grundig uddannelse på tobaksfabrikker herhjemme og i udlandet, før han blev tobaksspinder på fabrikken i Skovgade. Han ses første gang nævnt i et byrådsreferat fra 1870, idet byrådet afviser et andragende fra tobaksspinder Chr. Bendixsen om at fritages for skat, da han har underhold hos sin fader, der bor i Thingstrup. "Da ligningskommissionen har erklæret, at den ikke finder anledning til at fritage andrageren, bliver denne afgjørelse at meddele andrageren".

Bendixsens Tobaksfabrik, Skovgade, ca. 1895 – fra Skovgade og fra gården

Da C. F. Bendixsen i 1872 overtog tobaksfabrikken, har den været i god gænge med produktion af røgtobak og skråtobak, og i 1882 var han nået til at kunne indrette en helt moderne tobaksfabrik i den 2 etagers ejendom, som

stadig findes på parcellen Skovgade 28. Indvielsen blev respektfuldt omtalt af Thisted Amts Avis, som navnlig fremhævede, at der var anlagt dampkraft.

Personale på C. F. Bendixsens Tobaksfabrik ca. 1890. De voksne er: Kusk Jens Have, Chr. Jørgen Pedersen og bogholder Vestergaard. De andre er skoledrenge, der arbejdede fra kl. 13-18.

Her blev det nævnt, at konsul F. C. Bendixsen, som stiftede fabrikken i 1834, ikke havde lært noget om tobaksproduktion, og en tid gik det så småt, at han tænkte på at opgive, men anerkendelsen blev vundet, og afsætningen tiltog. C. F. Bendixsen, som havde været fabrikkens bestyrer siden 1867 og overtog den 1. januar 1873, havde nu efter en halv snes år fundet det nødvendigt at modernisere med de nyeste maskiner for at tilfredsstille den stedse voksende efterspørgsel.

"Lokalerne er i sommerens løb blevne ombyggede og betydelig udvidede, og hele fabrikationen drives nu udelukkende ved damp, og det vil lønne sig for enhver at gjøre et besøg i fabrikken, som med stor forekommenhed forevises af eieren. Man træder da først ind i det store oplagsrum, som er aldeles fyldt med vældige fustager aldeles tæt pakkede med de i knipper sammenbundne tobaksblade, der nu forskrives direkte fra voxstederne, f.eks. fra Baltimore, mens de tidligere hovedsaglig kom over Bremen. Derefter træder man ind på en lille platform, stor nok til at rumme 3 á 4 mennesker, og bringes af elevatoren i løbet af få sekunder op til det øverste loft, hvor den tobak findes, der forsendes i baller. Øverst oppe i tagrummet findes de betydelige papiroplag, hvor man træffer en broget mangfoldighed af de mest forskellige etiketter og omslag.

Elevatoren bestiges igen, og man kommer ned på det mellemste loft, hvor tobaksbladene pilles ud, befries for stilkene, sorteres og blandes til de forskellige tobakssorter. Ad en ny elevator føres man ned i maskinrummet. I den ene ende står den smukke, opretstående 4 hestes dampmaskine, der leverer drivkraften. I midten arbejder skæremaskinen, der kan skære 400 pund tobak i timen, lige fra den allerfineste chag og til den groveste hollandske tobak. Derfra føres den temmelig fugtige tobak hen til det roterende tørreapparat, der er forsynet med en centrifugalblæser, som suger al dampen bort; efter få minutters forløb åbnes den store cylinder, og den tørre tobak føres nu hen til en roterende trådnetscylinder, hvor tobakken afkøles og ved en centrifugalblæser befries for støv og anden urenhed.

Tobakken er nu færdig til indpakning og bringes af elevatoren op til 1. sal, hvor indpakningen foretages dels af voksne, dels af børn, og foregår så hurtigt, at der, når der

arbejdes på fuld kraft, kan leveres 1.000 pund om dagen færdig fra fabrikken.

Endnu står tilbage en meget betydelig gren af fabrikationen, nemlig skråtobakken, der har vundet så stor anerkendelse, at den har fortrængt alle andre sorter så godt som overalt i det nordlige og en del af det vestlige Jylland.

I et særskilt kokeri tilberedes af mange forskellige krydderier den meget vigtige sauce. Heri nedlægges bladene, til de er aldeles gennemtrukne deraf, og de vandrer nu op på 1. sal for endelig at behandles. En del går til en særskilt skjæremaskine for at forarbejdes til den såkaldte karduskrå, mens de bedste blade bliver spundne til mægtige ruller. Disse afdeles nu i større og mindre ruller og undergår endnu en behandling med sauce, som giver dem den rette smag, emballeres og er derefter færdige til forsending."

Thisted Amts Avis nævner endnu, at tobaksfabrikant C. F. Bendixsen for 85.000 kr. har købt tobaksfabrikken i Nykøbing M. som har produktion af lignende størrelse, og forsynet den med næsten lige så moderne maskiner, hvorefter han står som "eier af den største og fuldstændigste fabrik i Jylland næst efter Obels i Aalborg".

Den omtalte fabrik på Mors var Damborgs Cigarfabrik, og dermed kom Bendixsens til at beskæftige sig med cigarer, men det var først i tredje generation, Carl Bendixsen, at der kom gang i denne fremstilling. I Nykøbing ansattes Dolleris som bestyrer, og han overtog senere fabrikken for egen regning.

Udsnit af billede fra P. Agerholms Cigarfabrik, Lille Torv ca. 1900-10. Vilårene hos Bendixsen har uden tvivl været tilsvarende.

I årene 1909-10 flyttede Carl Bendixsen cigarrulningen til en ny fabrik i København, og hans grund var, at han ikke ud over landet kunne sælge cigarer, som var rullet i Thisted. Rigtigheden heri blev bevist, da Carl Bendixsen ret hurtigt fik afsætning for sine københavnske cigarer, der var helt præcis de samme som forud leveret fra fabrikken i Thisted, og med mærket Koh-i-Nor slog han så stærkt igennem, at denne cigar i en årrække var Danmarks mest solgte. Ved flytningen var godt 100 mand i Thisted

beskæftiget med cigarfremstillingen, som var taget stærkt op omkring århundredskiftet, og disse 100 flyttede med til København. Tilbage i Thisted blev 20-30 mand, som fortsatte med at lave røg- og skråtobak, og deres produktion androg i en tilfældigt valgt uge i 1909 15-2000 kg skråtobak og 6-800 kg røgtobak.

Fremstillingen af røgtobak blev standset i 1939, fordi efterhånden næsten ingen røg lang pipe. Noget bedre gik det for skråtobakken, og afsætningen blev stimuleret ved, at Bendixsens købte recepterne på skrå fra Damborgs fabrik i Nykøbing, hvorefter der fra Thisted leveredes Louisiana Skrå, Thybo Skrå og Damborg Skrå - den sidste alene til salg på Mors, Fur og i Salling.

Så længe Carl Bendixsen levede, ville han bevare fabrikken i Thisted, og det var i 1952, han forsøgte en offensiv tværs over Mors, men nogen succes blev det ikke, og på det allersidste blev bygningerne i Skovgade nærmest anvendt til oplag, mens et par mand holdt skråspindingen i gang.

Da Carl Bendixsen i 1958 var død, blev virksomheden overtaget af broderen Erik Bendixsen, som lukkede fabrikken i Thisted pr. nytår 1959. Et kapitel var skrevet ud.

I en række år indtil 1930 blev tobaksfabrikken i Thisted ledet af forretningsfører N. C. Kibsgaard, som det nævnte år blev sygehusinspektør. Han afløstes af Chr. L. Frost, der var ansat på fabrikken i 1913, da han endnu var dreng, og nåede at opleve skolevæsenets såkaldte fabriksklasse, der nu var flyttet til realskolen og blev undervist af lærer Møller. Chr. L. Frost ledede fabrikken indtil dens lukning og nåede dermed en ansættelse på over 45 år.

Ved fabrikkens nedlæggelse blev dens bygning i Skovgade solgt til Thisted Amt, som fik mere plads for amtskontorerne, og amtskontorchef Svend Nissen, som i en årrække kom til at arbejde i bygningen, kan fortælle, at der stadig lugtede stærkt af tobaksvarer tværs gennem nye tapeter og ny maling. Det samme tør siges af medarbejderne i Alkohollaboratoriet, Kontaktcentret, Sindslidendes Vel og Ring i Ring, der nu har til huse i den gamle fabrik.

Det storslåede gravmæle på "den nye kirkegård" ved fjordskrænten i Thisted har forbindelse med Bendixsen-slægten, men ikke med tobaksfabrikken. Den Hans D. Bendixsen, der sammen med sin hustru er begravet under, hvad der er kaldt Danmarks flotteste gravmæle, var søn af F. C. Bendixsen, født 1843. Han udvandrede og skabte i Californien et bådbyggeri eller skibsværft, der gjorde ham til en rig mand, men han døde allerede i 1901. Hans hustru Emma overlevede ham helt til 1956. Det var hende, der rejste gravmælet af syrebehandlet granit, fremstillet i USA og derefter sejlet til Thisted, men selv blev hun derovre, og efter hendes død blev hendes askeurne sendt hertil.

I testamentarisk gave fik Thisted Kommune samtidig 25.000 dollars, som skulle fordeles med 5.000 dollars til Dronning Louises Asyl, 5.000 dollars til en museums fond, 5.000 dollars til skolebespisning - om vinteren - af fattige børn i Thisted, 5.000 dollars til oprettelse af et uddannelseslegat for trængende unge mænd og endelig 5.000 dollars til fattige fiskerenker i Thy.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1990, side 69-76).